

Logika i teoria typów

Wykład 7

30 listopada 2020

With (wraz): An object of type $\alpha \& \beta$ is a "virtual" pair of objects (one of type α , the other of type β), from which exactly one can be potentially created from the same resources. In other words, $\alpha \& \beta$ is a "right of choice" between α or β . This right belongs to the consumer.

$$\frac{\Gamma, \alpha \vdash \rho, \Sigma}{\Gamma, \alpha \& \beta \vdash \rho, \Sigma} (L\&) \qquad \frac{\Gamma \vdash \alpha, \Sigma \quad \Gamma \vdash \beta, \Sigma}{\Gamma \vdash \alpha \& \beta, \Sigma} (R\&)$$

Plus: An object of type $\alpha \oplus \beta$ is a pair consisting of an object of type α or of type β , and a flag showing which case actually holds. The right of choice between α or β belongs to the producer. The consumer opens a box and uses the contents according to the instruction on the flag.

$$\frac{\Gamma, \varphi \vdash \Sigma \quad \Gamma, \psi \vdash \Sigma}{\Gamma, \varphi \oplus \psi \vdash \Sigma} (L\oplus) \qquad \frac{\Gamma \vdash \varphi, \Sigma}{\Gamma \vdash \varphi_1 \oplus \varphi_2, \Sigma} (R\oplus)$$

Duality: Plus (\oplus) is the other side of With ($\&$):

$$(\alpha \oplus \beta)^\perp \multimap \alpha^\perp \& \beta^\perp \qquad (\alpha \& \beta)^\perp \multimap \alpha^\perp \oplus \beta^\perp$$

(Receiving a surprise is sending the right of choice.)

Tensor

An object of type $\alpha \otimes \beta$ is a pair of objects: one of type α , the other of type β . Creating each component of the pair requires separate resources. Consuming a pair requires using both components.

$$\frac{\Sigma, \alpha, \beta \vdash \rho, \Pi}{\Sigma, \alpha \otimes \beta \vdash \rho, \Pi} (L\otimes) \qquad \frac{\Gamma \vdash \alpha, \Pi \quad \Delta \vdash \beta, \Sigma}{\Gamma, \Delta \vdash \alpha \otimes \beta, \Pi, \Sigma} (R\otimes)$$

What is dual to \otimes ?

What is dual to \otimes ?

$$(\alpha \otimes \beta)^\perp \multimap \alpha^\perp \wp \beta^\perp \qquad (\alpha \wp \beta)^\perp \multimap \alpha^\perp \otimes \beta^\perp$$

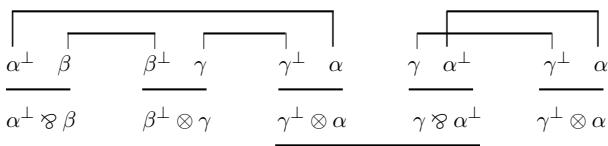
$$\frac{\Gamma, \alpha \vdash \Sigma \quad \Delta, \beta \vdash \Pi}{\Gamma, \Delta, \alpha \wp \beta \vdash \Sigma, \Pi} (L\wp) \qquad \frac{\Gamma \vdash \alpha, \beta, \Sigma}{\Gamma \vdash \alpha \wp \beta, \Sigma} (R\wp)$$

Par: Type $\alpha \wp \beta$ represents *communication*: a "fair contract" between α and β . (Receiving a pair of type $\alpha \otimes \beta$ is the same as sending $\alpha^\perp \wp \beta^\perp$ i.e., sending entanglement of α^\perp and β^\perp .)

$$(\alpha \multimap \beta) \multimap \alpha^\perp \wp \beta$$

Sieć dowodowa

Wejście typu φ to to samo co wyjście typu φ^\perp .

Nierozstrzygalność

Konfiguracja $\langle q, m, n \rangle$ automatu dwulicznikowego może być reprezentowana przez liniowy osąd postaci:

$$!\Gamma, q_f, c^m, d^n \vdash q,$$

gdzie Γ zawiera instrukcje automatu:

- $p \multimap q$: przejdź ze stanu q do stanu p ;
- $(c \multimap p) \multimap q$: jak wyżej i dodaj 1 do licznika c ;
- $c \multimap p \multimap q$: jak wyżej i odejmij 1 od licznika c .
- $p_1 \& p_2 \multimap q$: przejdź do obu stanów p_1 i p_2 .

Test na zero? Z tym gorzej.

Ale to może być automat alternujący!

Translacja Girarda

- ▶ $p^* = p, \top^* = 1, \perp^* = 0$;
- ▶ $(\alpha \wedge \beta)^* = \alpha^* \& \beta^*$;
- ▶ $(\alpha \vee \beta)^* = !\alpha^* \oplus !\beta^*$;
- ▶ $(\alpha \multimap \beta)^* = !\alpha^* \multimap \beta^*$.

Twierdzenie:

Następujące warunki są równoważne:

- 1) $\Gamma \vdash \varphi$ w logice intuicjonistycznej;
- 2) $!\Gamma^* \vdash \varphi^*$ w intuicjonistycznej logice liniowej;
- 3) $!\Gamma^* \vdash \varphi^*$ w klasycznej logice liniowej.

Alternation can test for zero.

Assume that the automaton only accepts in $\langle q_f, 0, 0 \rangle$.

Replace "if $c = 0$ then go to A else go to B " by:

- 1: go to 2 or go to 3;
- 2: $c := c - 1; c := c + 1$; go to B;
- 3: go to A and go to 4;
- 4: go to 5 or go to q_f ;
- 5: $d := d - 1$; go to 4.

Główny lemat

Sekwent $!\Gamma, q_f, c^m, d^n \vdash q$ ma dowód wtedy i tylko wtedy, gdy automat akceptuje konfigurację $\langle q, m, n \rangle$.

The boring part

Assume that $c_i := c_i - 1$; goto p is the instruction in state q . This is represented by the assumption $!(c \multimap p \multimap q)$ in $!\Gamma$.

Suppose that $!\Gamma, q_f, c^m, d^n \vdash q$ is provable.

Then there is a “focused” proof (essentially) of the form

$$\frac{\frac{c \vdash c \quad \frac{!\Gamma, q_f, c^{m-1}, d^n \vdash p \quad q \vdash q}{!\Gamma, q_f, c^{m-1}, d^n, p \multimap q \vdash q}}{!\Gamma, q_f, c^m, d^n, c \multimap p \multimap q \vdash q}}{\vdots}}{!\Gamma, q_f, c^m, d^n \vdash q}$$

Other fragments

- ▶ Nasze kodowanie automatu dowodzi nierozstrzygalności fragmentu $\&, !, \multimap$.
- ▶ Fragment $\oplus, \otimes, !, \multimap$ też jest nierozstrzygalny.
- ▶ Fragment addytywno-multiplikatywny (bez $!, ?$) jest Pspace-zupełny.
- ▶ Nie wiadomo, czy fragment $\otimes, !, \multimap$ jest rozstrzygalny. Ten fragment jest co najmniej tak trudny jak osiągalność w sieciach Petriego...
... a więc nieelementarny. (Czerwiński *et al*, STOC 2019)

Logika pierwszego rzędu

Logika pierwszego rzędu: składnia

Sygnatura: Ustalone symbole relacyjne, funkcyjne i stałe.

Termy: Zmienne a, b, \dots , stałe, wyrażenia $f t_1 \dots t_n$.

Formuły:

- atomowe: $r t_1 \dots t_n, \perp$;
- $\varphi \rightarrow \psi, \varphi \vee \psi, \varphi \wedge \psi$;
- $\forall a \varphi, \exists a \varphi$.

Zmienne wolne: $FV(\forall a \varphi) = FV(\exists a \varphi) = FV(\varphi) - \{a\}$.

Utożsamiamy formuły różniące się tylko zmiennymi związanymi.

Przykłady niewątpliwe

- ▶ $\forall a(\varphi \rightarrow \psi) \rightarrow (\forall a \varphi \rightarrow \forall a \psi)$;
- ▶ $\forall a(\varphi \rightarrow \psi) \rightarrow (\exists a \varphi \rightarrow \exists a \psi)$;
- ▶ $\neg \exists a \varphi \leftrightarrow \forall a \neg \varphi$;
- ▶ $\forall a \varphi \rightarrow \exists a \varphi$;
- ▶ $\exists a(\psi \wedge \varphi(a)) \leftrightarrow \psi \wedge \exists a \varphi(a)$, gdy $a \notin FV(\psi)$.

Interpretacja BHK

- A construction of $\forall a \varphi(a)$ is a method that turns any possible value \mathbf{d} of a into a construction of $\varphi(\mathbf{d})$;
- A construction of $\exists a \varphi$ is a pair consisting of a value \mathbf{d} of a and a construction of $\varphi(\mathbf{d})$.

Przykłady wątpliwe

- ▶ $\neg \forall a \varphi \leftrightarrow \exists a \neg \varphi$;
- ▶ $\forall a(\psi \vee \varphi(a)) \rightarrow \psi \vee \forall a \varphi(a)$;
- ▶ $\neg \neg \forall a(\varphi(a) \vee \neg \varphi(a))$;
- ▶ $\exists b(\varphi(b) \rightarrow \forall a \varphi(a))$;
- ▶ $\exists a(\exists b \varphi(b) \rightarrow \varphi(a))$.

Naturalna dedukcja

$$(\forall I) \frac{\Gamma \vdash \varphi}{\Gamma \vdash \forall a \varphi} \quad (a \notin \text{FV}(\Gamma))$$

$$(\forall E) \frac{\Gamma \vdash \forall a \varphi}{\Gamma \vdash \varphi[a := t]}$$

$$(\exists I) \frac{\Gamma \vdash \varphi[a := t]}{\Gamma \vdash \exists a \varphi}$$

$$(\exists E) \frac{\Gamma \vdash \exists a \varphi \quad \Gamma, \varphi \vdash \psi}{\Gamma \vdash \psi} \quad (*)$$

$$(*) \quad a \notin \text{FV}(\Gamma, \psi)$$

(Te same reguły dla logiki klasycznej.)

Rachunek sekwentów

$$(L\forall) \frac{\Gamma, \varphi[a := t] \vdash \sigma}{\Gamma, \forall a \varphi \vdash \sigma}$$

$$(R\forall) \frac{\Gamma \vdash \varphi}{\Gamma \vdash \forall a \varphi} \quad (a \notin \text{FV}(\Gamma))$$

$$(L\exists) \frac{\Gamma, \varphi \vdash \sigma}{\Gamma, \exists a \varphi \vdash \sigma} \quad (a \notin \text{FV}(\Gamma, \sigma))$$

$$(R\exists) \frac{\Gamma \vdash \varphi[a := t]}{\Gamma \vdash \exists a \varphi}$$

(Podobne reguły dla logiki klasycznej.)

Rachunek sekwentów

Twierdzenie o eliminacji cięcia pozostaje prawdziwe.

Wniosek 1: Jeśli $\vdash \exists a \varphi$, to istnieje takie t , że $\vdash \varphi[a := t]$.

Dowód: Ostatnia musiała być reguła (R \exists).

Wniosek 2: Rachunek pierwszego rzędu jest konserwatywny nad rachunkiem zdań.

Dowód: Z zasady podformuł: dowód bez cięcia dla formuły bez kwantyfikatorów nie zawiera kwantyfikatorów.

Translacja Kołmogorowa

$$k(rt_1 \dots t_n) = \neg\neg rt_1 \dots t_n$$

$$k(\perp) = \perp$$

$$k(\tau \vee \sigma) = \neg\neg(k(\tau) \vee k(\sigma))$$

$$k(\tau \rightarrow \sigma) = \neg\neg(k(\tau) \rightarrow k(\sigma))$$

$$k(\tau \wedge \sigma) = \neg\neg(k(\tau) \wedge k(\sigma))$$

$$k(\forall a \tau) = \neg\neg\forall a k(\tau)$$

$$k(\exists a \tau) = \neg\neg\exists a k(\tau)$$

Translacja Kołmogorowa

Twierdzenie:

$$\Gamma \vdash_{\text{klas}} \alpha \quad \Leftrightarrow \quad k(\Gamma) \vdash_{\text{int}} k(\alpha).$$

Dowód: (\Rightarrow) Ćwiczenia.

(\Leftarrow) Formuły α i $k(\alpha)$ są klasycznie równoważne.

Wniosek: Logika intuicjonistyczna pierwszego rzędu jest nierozstrzygalna. Klasyczny Entscheidungsproblem redukuje się do intuicjonistycznego.

Rachunek lambda (1)

$$(\forall I) \frac{\Gamma \vdash M : \varphi}{\Gamma \vdash \lambda a M : \forall a \varphi} \quad (a \notin \text{FV}(\Gamma))$$

$$(\forall E) \frac{\Gamma \vdash M : \forall a \varphi}{\Gamma \vdash Mt : \varphi[a := t]}$$

$$(\lambda a.M)t \Rightarrow_{\beta} M[a := t]$$

Twierdzenie: ten rachunek ma własność silnej normalizacji.

Typy zależne (Dependent types)

$P(\mathbf{a}_1, \dots, \mathbf{a}_n)$ — a type that *depends* on the choice of individual values $\mathbf{a}_1, \dots, \mathbf{a}_n$.

$\forall a P(a)$ — a type of a function that turns an arbitrary value a into something of type $P(a)$.

Typy zależne (Dependent types)

$M : \text{array}(n)$

M jest tablicą rozmiaru n ;

$\text{array} : \text{Int} \rightarrow *$

array jest konstruktorem typu

$\text{Samezera}(n) : \text{array}(n)$

tablica z samych zer;

$\text{Samezera} : \text{Int} \rightarrow \text{array}(?)$

tak się nie da...

$\text{Samezera} : (n : \text{Int}) \rightarrow \text{array}(n)$

Typy zależne (*Dependent types*)

$M : \text{array}(n)$ M jest tablicą rozmiaru n ;
 $\text{array} : \text{Int} \rightarrow *$ array jest konstruktorem typu
 $\text{Samezera}(n) : \text{array}(n)$ tablica z samych zer;
 $\text{Samezera} : \text{Int} \rightarrow \text{array}(?)$ tak się nie da...
 $\text{Samezera} : \prod n : \text{Int}. \text{array}(n)$

Typy zależne (*Dependent types*)

$M : \text{array}(n)$ M jest tablicą rozmiaru n ;
 $\text{array} : \text{Int} \rightarrow *$ array jest konstruktorem typu
 $\text{Samezera}(n) : \text{array}(n)$ tablica z samych zer;
 $\text{Samezera} : \text{Int} \rightarrow \text{array}(?)$ tak się nie da...
 $\text{Samezera} : \forall n : \text{Int}. \text{array}(n)$

Rachunek lambda (2)

$$(\exists I) \frac{\Gamma \vdash M : \varphi[a := t]}{\Gamma \vdash [t, M] : \exists a \varphi}$$

$$(\exists E) \frac{\Gamma \vdash M : \exists a \varphi \quad \Gamma, y : \varphi \vdash N : \psi \quad (a \notin FV(\Gamma \cup \{\psi\}))}{\Gamma \vdash \text{unpack } M \text{ as } [a, y : \varphi] \text{ in } N : \psi}$$

„Zależny iloczyn kartezjański”

Jeśli $n : \text{int}$ i $M : \varphi(n)$,
to para uporządkowana $[t, M]$ jest typu $\text{int} \times \dots$

Można to napisać tak: $[t, M] : (n : \text{int}) \times \varphi(n)$.

$$\forall n : \text{int}. \varphi(n) = (n : \text{int}) \rightarrow \varphi(n)$$

$$\exists n : \text{int}. \varphi(n) = (n : \text{int}) \times \varphi(n)$$

Kwantyfikator egzystencjalny tak się ma do koniunkcji
jak ogólny do implikacji.

Curry-Howard

Theorem

A first-order formula α is intuitionistically valid
if and only if there exists M such that $\vdash M : \alpha$.

Warning: A normal inhabitant $\lambda x : \forall a \alpha. [b, xb]$ of $\forall a \alpha \rightarrow \exists a \alpha$
has free variable b .

W logice pierwszego rzędu obowiązuje dogmat o niepustości
dziedziny. Ten dogmat nie zawsze jest odpowiedni.

Dlatego w Coqu zmienne trzeba jawnie deklorować.

Typy egzystencjalne = abstrakcyjne

$[t, M] : \exists a \varphi(a)$ – spakowana implementacja $M : \varphi(t)$

$\text{unpack } M \text{ as } [a, y : \varphi] \text{ in } N^{\psi} : \psi$

– użycie danej implementacji M w kontekście N .

Redukcja:

$\text{unpack } [t, M] \text{ as } [a, y : \varphi] \text{ in } N \Rightarrow_{\beta} N[a := t][y := M]$

$\text{Array} = \exists n. \text{array}(n)$

$\text{Suma} : \text{Array} \rightarrow \text{int}$

$\text{Append} : \text{Array} \rightarrow \text{Array} \rightarrow \text{Array}$

Koprodukt

Jeszcze inaczej:

$$\forall n : \text{int}. \varphi(n) = (n : \text{int}) \rightarrow \varphi(n)$$

$$\forall n : \text{int}. \varphi(n) = \prod n : \text{int}. \varphi(n)$$

$$\exists n : \text{int}. \varphi(n) = (n : \text{int}) \times \varphi(n)$$

$$\exists n : \text{int}. \varphi(n) = \sum n : \text{int}. \varphi(n)$$

Semantyka algebraiczna

Definicje:

Algebra Heytinga jest *zupełna*, wtedy i tylko wtedy,
gdy każdy podzbiór ma kres górny i dolny.

Niech \mathcal{H} – (zupełna) algebra Heytinga. Wtedy \mathcal{H} -*strukturą*
nazywamy twór postaci $\mathcal{A} = \langle A, f^A, g^A, \dots, r^A, s^A, \dots \rangle$,
gdzie $r^A : A^{n_r} \rightarrow \mathcal{H}$, $s^A : A^{n_s} \rightarrow \mathcal{H}, \dots$

(Relacje rozumiemy jako funkcje o wartościach w \mathcal{H} .)

Znaczenie formuły φ w \mathcal{H} -strukturze: $\llbracket \varphi \rrbracket_{\zeta} \in \mathcal{H}$.

- $\llbracket r(t_1, \dots, t_n) \rrbracket_{\zeta} = r^A(\zeta(t_1), \dots, \zeta(t_n))$;
- $\llbracket \alpha \rightarrow \beta \rrbracket_{\zeta} = \llbracket \alpha \rrbracket_{\zeta} \Rightarrow \llbracket \beta \rrbracket_{\zeta}$;
- $\llbracket \alpha \vee \beta \rrbracket_{\zeta} = \llbracket \alpha \rrbracket_{\zeta} \cup \llbracket \beta \rrbracket_{\zeta}$;
- $\llbracket \alpha \wedge \beta \rrbracket_{\zeta} = \llbracket \alpha \rrbracket_{\zeta} \cap \llbracket \beta \rrbracket_{\zeta}$;
- $\llbracket \perp \rrbracket_{\zeta} = 0$;
- $\llbracket \exists a \varphi \rrbracket_{\zeta} = \sup_{a \in A} \llbracket \varphi \rrbracket_{\zeta[a \rightarrow a]}$
- $\llbracket \forall a \varphi \rrbracket_{\zeta} = \inf_{a \in A} \llbracket \varphi \rrbracket_{\zeta[a \rightarrow a]}$

Piszemy $\mathcal{A}, \zeta \models \varphi$, gdy $\llbracket \varphi \rrbracket_{\zeta} = 1_{\mathcal{H}}$.

Uzupełnianie algebr Heytinga

Twierdzenie: Niech \mathcal{H} – algebra Heytinga. Istnieje taka zupełna algebra Heytinga \mathcal{G} , że:

- ▶ Algebra \mathcal{H} jest podalgebrą \mathcal{G} ;
- ▶ Jeśli dla $B \subseteq \mathcal{H}$ istnieje $\sup_{\mathcal{H}} B$, to $\sup_{\mathcal{G}} B = \sup_{\mathcal{H}} B$;
- ▶ Jeśli dla $B \subseteq \mathcal{H}$ istnieje $\inf_{\mathcal{H}} B$, to $\inf_{\mathcal{G}} B = \inf_{\mathcal{H}} B$.

Jaki z tego pożytek?

Jeśli ζ jest wartościowaniem w \mathcal{H} , to $\llbracket \alpha \rrbracket_{\zeta}^{\mathcal{H}} = \llbracket \alpha \rrbracket_{\zeta}^{\mathcal{G}}$,

dla każdej formuły α . Zatem jeśli $\Gamma \models \alpha$ oraz $\mathcal{H} := \mathcal{L}_{\Gamma}$, to:

- po pierwsze $\mathcal{G}, id \models \Gamma$, bo $\mathcal{L}_{\Gamma}, id \models \Gamma$;
- po drugie, wtedy $\mathcal{G}, id \models \alpha$, więc $\mathcal{L}_{\Gamma}, id \models \alpha$, czyli $\Gamma \vdash \alpha$.

Kontrprzykłady topologiczne

$$\mathcal{H} = \mathcal{O}(\mathbb{R}), \quad A = \mathbb{N} - \{0\}$$

Przykład 1: $\neg \neg \forall x (r(x) \vee \neg r(x))$

Relacja: $r^A(n) = \mathbb{R} - \{w_n\}$, gdzie $\mathbb{Q} = \{w_i \mid i \in \mathbb{N} - \{0\}\}$.

Przykład 2: $\forall x (p \vee r(x)) \rightarrow p \vee \forall x. r(x)$

Relacje: $r^A(n) = (-\frac{1}{n}, \frac{1}{n})$, $p^A = \mathbb{R} - \{0\}$.

Twierdzenie:

- 1) Jeśli $\Gamma \vdash \varphi$, to $\Gamma \models \varphi$.
- 2) Jeśli $\Gamma \models \varphi$, to $\Gamma \vdash \varphi$.

Dowód: (1) Indukcja.

(2) Budujemy algebrę formuł \mathcal{L}_{Γ} : $[\alpha]_{\sim} = \{\beta \mid \Gamma \vdash \alpha \leftrightarrow \beta\}$

W tej algebrze zachodzi:

$$[\forall a \alpha(a)]_{\sim} = \inf_t [\alpha(t)]_{\sim} \quad \text{oraz} \quad [\exists a \alpha(a)]_{\sim} = \sup_t [\alpha(t)]_{\sim}$$

W algebrze termów \mathcal{A} niech $r^A(t_1, \dots, t_n) = [rt_1 \dots t_n]_{\sim}$.

Wtedy \mathcal{A} jest \mathcal{L}_{Γ} -strukturą i $\llbracket \varphi \rrbracket_{id} = [\varphi]_{\sim}$ dla każdego φ .

Jeśli $\Gamma \models \varphi$, to $\llbracket \varphi \rrbracket_{id} = 1$ i dobrze...??

Nie bardzo: algebra \mathcal{L}_{Γ} nie musi być zupełna.

Uzupełnianie algebr Heytinga

Twierdzenie: Niech \mathcal{H} – algebra Heytinga. Istnieje taka zupełna algebra Heytinga \mathcal{G} , że:

- ▶ Algebra \mathcal{H} jest podalgebrą \mathcal{G} ;
- ▶ Jeśli dla $B \subseteq \mathcal{H}$ istnieje $\sup_{\mathcal{H}} B$, to $\sup_{\mathcal{G}} B = \sup_{\mathcal{H}} B$;
- ▶ Jeśli dla $B \subseteq \mathcal{H}$ istnieje $\inf_{\mathcal{H}} B$, to $\inf_{\mathcal{G}} B = \inf_{\mathcal{H}} B$.

Dowód: Ideał zupełny w \mathcal{H} to taki zbiór $I \subseteq \mathcal{H}$, że

- ▶ Jeśli $a \sqsubseteq b \in I$, to $a \in I$;
- ▶ Jeśli $A \subseteq I$ ma kres górny w \mathcal{H} , to $\sup_{\mathcal{H}} I \in I$.

Jako \mathcal{G} bierzemy zbiór wszystkich ideałów zupełnych w \mathcal{H} .

Włożenie $i : \mathcal{H} \rightarrow \mathcal{G}$ określamy $i(a) = a \downarrow = \{b \mid b \sqsubseteq a\}$.